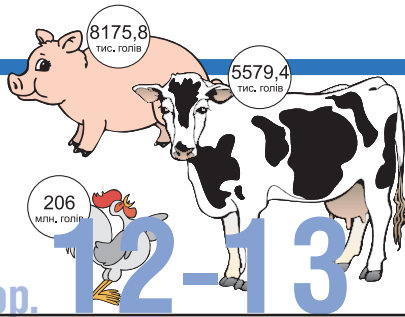

Доля українського ріпака в руках Європи

стор. 11

Корови під державною протекцією

стор. 12-13

Аграрні реформи починаються з парти

стор. 15

УРЯДОВИЙ КУР'ЄР

СПЕЦІАЛЬНИЙ ВИПУСК

АГРО

ВІВТОРОК, 27 ЛИПНЯ 2010 РОКУ

№1

ПРЯМА МОВА

Микола ПРИСЯЖНЮК:

«Необхідно терміново створювати державного оператора на ринку зерна на базі хлібозаготівельних та зернопримильних підприємств системи Держкомрезерву та ДАК «Хліб України»»

Міністр аграрної політики України про ринок зерна

Спецвипуски «УК»

Читайте спеціальні тематичні випуски газети «Урядовий кур'єр»:

Будівництво і нерухомість
Транспорт і зв'язок
Банки і фінанси

Паливно-енергетичний комплекс

Аналітичні матеріали, дослідження, актуальні інтерв'ю урядовців і авторитетних експертів. До уваги рекламодавців!

Додаткову інформацію можна отримати за телефонами рекламної служби: (044) 253-55-09 (067) 447-73-39 e-mail: adv@ukcc.com.ua

Цифра випуску

4-4,5 млн тонн

зернових Президент Віктор Янукович доручив МінАПК закупити до Аграрного фонду, аби гарантувати продовольчу безпеку країни

Урожай-2010 втрачає вагу в полі

ПРОГНОЗ. Скільки аграрії зароблять на зерні

фото УНІАН

Життя завжди супроводжується важливим для сільгоспвиробників питанням: яких цін на зерно варто чекати? Зазвичай поява нового врожаю спричиняє зниження вартості злаків, проте цей рік може стати винятком із загальних правил: світові ціни на зерно почали зростати. На внутрішньому

ринку цінова кон'юнктура для вітчизняних аграріїв залежатиме від двох основних факторів — активності експортерів і якості зібраного зерна.

Протягом липня департамент ринків рослинництва Міністерства аграрної політики України скоротив прогнози валового виробництва зер-

на на поточний рік: сьогодні замість 46 млн т зерна очікують зібрати лише 42 млн т. Окрім зменшення тоннажу погіршується якість пшениці — через спеку зерно ще в полі переходить із розряду «продовольчого» до категорії дешевого «фуражу».

стор. 14

Перші зернові мільйони

ЖНИВА-2010. Донецщина, Запоріжжя і Крим намолотили по 1 млн тонн зерна нового врожаю, Одещина — два

Прем'єр-міністр України Микола Азаров привітав аграріїв Донецчини, Запоріжжя, Одещини та Криму з досягненнями у зборі нового врожаю злакових. Відповідні телеграми глава уряду надіслав до обласних адміністрацій та Ра-

ди міністрів АРК. Зокрема, у Донецькій, Запорізькій областях та АР Крим намолочено по 1 млн т зерна, а на Одещині — два.

За словами Віктора Слаути, віце-прем'єр-міністра, через погодні умови деякі регіони (Полтавщина, Харківщи-

на, Сумщина тощо — Ред.) мали суттєві втрати озимих, до того ж вимивання клейковини погіршило якість зерна. Уряд розуміє ситуацію і готовий усіляко підтримати особливо проблемні області. Зокрема нині розглядається питання щодо внесення змін

до чинного стандарту на зерно на 2010/2011 маркетинговий рік.

«Я особисто ініціювати, щоб агропідприємства, постраждалі від стихійних лих, у цьому році отримали допомогу із резервного фонду», — зазначив віце-

прем'єр після селекторної наради з регіонами.

Незважаючи на те, що зерна буде зібрано менше, ніж планувалося, обмежувати експорт уряд не збирається. Тим більше, що з минулорічних запасів залишилося близько 5 млн тонн

зерна. Хоча обсяги експорту пшениці і ячменю будуть меншими за торішні.

Негода не зашкодила врожаю кукурудзи. Її у цьому році посіяно 2,715 млн гектарів, або на 400 тис. більше, ніж торік. У всіх регіонах її посіви в ідеальному стані.

АГРО

ІННОВАЦІЇ

Оптові ринки узаконять справедливі ціни

ПЛАНИ. Протягом п'яти років в Україні планують побудувати 25 гуртових торговельних центрів сільгосппродукції

Галина ІЩЕНКО,
«Урядовий кур'єр»

Виробництво агропродукції в Україні до кінця нинішнього десятиліття зросте майже на третину порівняно з 2007-2009 рр. До такого висновку дійшли експерти Організації економічної співпраці та розвитку (ОЕСР) і Продовольчої організації ООН у спільному дослідженні. Водночас вони наголосили, що це стане можливим лише, коли урядова підтримка буде адекватною. Адаже прибутки господарств, особливо середніх і дрібних, майже не залежать від продуктивності праці. Насамперед через відсутність достатньої кількості великих торговельних майданчиків, так званих оптових ринків.

Посередникам не турбувати!

На шляху м'яса, молока, зерна чи іншої сільгосппродукції від виробника до споживача існує занадто багато посередників, які власне і формують ціни. Тому-то і не розуміють покупці аграріїв, які скаржаться, що виробництво у них збиткове. Як це може бути? Адже все лише дорожчає? Вирішити це непорозуміння мають оптові ринки, де виробники могли б самі реалізувати свій товар за справедливою ціною.

Такі гуртові центри мали б стати віддушиною для аграріїв. Зараз на продовольчому ринку прибуткові вершки знімають в основному компанії-посередники, або просто перекупники, що за безцінь скуповують продукцію у фермерів, а потім продають її втридорога у роздрібній мережі. Фермерам (а їх в Україні аж 40 тис.) важко пробитися до десятків існуючих торговельних мереж.

«Наше завдання, — каже Микола Присяжнюк, міністр аграрної політики, — збудувати у кожному регіоні оптовий ринок (державний розподільчий центр сільгосппродукції зі складами для зберігання) і створити умови для їхнього нормального функціонування. Тоді стовідсоткова накрутка на оптову вартість відпаде сама по собі, як і скарги на низькі закупівельні ціни та високі роздрібні. Зникнуть і стихійні базари, де продається неперевірена продукція. До того ж, маючи гуртові центри, ми наблизимося до стандартів СOT і ЕС щодо якості і безпечності харчів, стану ринкової інфраструктури та розвитку сільської місцевості».

До речі, нещодавно про початок реалізації нового проекту ЕС щодо відповідності українських стандартів у агросфері до європейських і світових вимог повідомила Лаура Гаранян, керівник Управління програм допомоги в Україні. За словами експерта, ця програма триватиме 38 місяців і коштуватиме Євросоюзом 4,7 млн євро. Для її реалізації залучать українських та закордонних експертів, представників уряду та міжнародних організацій. Крім того, в рамках проекту постачатиметься обладнання для ветеринарних лабораторій та системи прогнозування врожаїв MARS, а також програма Twinning з безпеки харчів. Окремі компоненти проекту

Львівський ринок «Шувар» став візитівкою ОРСП

впроваджуватимуться у Криму, Черкаській, Одеській, Херсонській, Львівській, Полтавській, Дніпропетровській областях.

Від розмов — до інвестпроектів

Про потребу створення гуртових ринків на державному рівні почали говорити ще кілька років тому. А от від розмов до реальних інвестпроектів приступили лише цього року, а саме з ухвалення Державної цільової програми створення оптових ринків, що передбачає державно-приватне партнерство у цій сфері.

Як зазначив Євген Лавров, заступник міністра аграрної політики, згідно з цією програмою за п'ять років на створення 25 оптових ринків держава планує виділити 1,2 млрд грн. Зокрема у держбюджеті-2010 передбачено 200 млн грн на безповоротній основі для підготовки проектів кількох гуртових центрів та інфраструктурних витрат. Крім того, Мінагрополітики розраховує залучити близько 1 млрд дол. приватних інвестицій.

«На першому етапі ми збираємося створити 5-9 ринків, вартість яких становитиме близько 500 млн євро, окупністю у 7-8 років, — уточняє Євген Лавров. — Наразі вже узгоджені правила гри у цій сфері і відпрацьовані статuti гуртових центрів».

У перспективі такі торговельні майданчики мають функціонувати в усіх областях поряд з містами-мільйонниками і через них

щороку проходить до 15 млн т сільгосппродукції. Піонером тут є львівський ринок «Шувар», який почав своє існування ще у 2002 р.

«Тоді, як і в кожному великому місті, поряд з центральним ринком велася несанкціонована торгівля, — розповідає Роман Федішин, директор логістичного комплексу «Регіональний аграрний центр» ТОВ «Шувар». — Людей постійно ганяла міліція, вони ховалися у дворах, торгували вно-

На першому етапі планується створити 5-9 ринків, вартість яких становитиме близько 500 млн євро

чі. Тоді й виникла ідея створити ринок неподалік міста на вільній земельній ділянці. Для цього узяли довгострокові кредити під 20% річних. Наразі повертаємо їх за рахунок прибутку».

За цей час (за винятком останніх кризових років) у «Шувар» вкладено 135 млн грн. Торік обсяг торгівлі на цьому ринку становив 500 тис. т сільгосппродукції, яку купували представники з 14 і продавали з 16 областей.

«Водночас інвестпроект реалізований лише наполовину, — каже Роман Федішин. — Самотужки для його завершення потрібно ще 8 років. Якщо ж держава підставить плече, як це прописано у Державній цільовій програмі, то через рік матиме 4-5 нових майданчиків». Звичайно, це будуть ще неповноцінні рин-

ки, але це буде перша черга гуртових центрів у шести регіонах, що вкрай потрібні для активізації та оптимізації міжрегіональної торгівлі та організації потужного експорту вітчизняної агропродукції.

За допомогою інформаційної системи, яка створюватиметься для виконання державної програми, оптові ринки у різних регіонах зможуть координувати роботу у сфері логістики, розшири-

ти асортимент своїх товарів, наситити ринок тією продукцією, яка не виробляється в тій чи іншій області, знизити її вартість тощо. Промоніторити ціни і проаналізувати ситуацію на такому прозорому і відкритому ринку зможе будь-який фермер. Причому, Львівщина є лідером з виробництва буряку, моркви, картоплі, капусти, а південь країни спеціалізується на баштанних і плодово-ягідних культурах. Тому логічно, щоб ці виробники скоординували свої зусилля.

А поки ринки, що називають себе оптовими, але за розміром, технічним оснащенням, розташуванням та функціями такими не є, проходять етап становлення, «Шувар» розширив межі своєї діяльності. «У нас є домовленість з ринками Європи, де ми готові

брати площі для просування української продукції на експорт, — з гордістю розказує директор ТОВ «Шувар». — Зокрема нині вже ведеться активна торгівля на польських майданчиках. Експорт можна було б оптимізувати, якби перші 2-3 роки держава компенсувала витрати на оренду ринкових площ. А вона на 40 ринках становить близько 2 млн євро. Для держави — це не великі гроші, а наші товари швидше завоюватимуть західні ринки».

Про перспективи створення гуртових центрів свідчать такі цифри: обсяг ринку овочів в Україні становить 8 млрд дол. (з них картоплі — 3 млрд дол.), плодів ягід — 3,2 млрд дол., винограду — 0,5 млрд дол. «При цьому маємо надмірну, на рівні 60%, тінізацію ринку плодовоовочевої продукції — 14 млрд дол., — зауважив Євген Лавров. Велика частка сезонної продукції не тільки не реалізується, а навіть не збирається. На полях Херсонщини щороку залишається 600 тис. т баштанних саме через неможливість їх реалізувати».

Європа допоможе?

За словами Ростислава Лукача, директора департаменту інвестицій Державного агентства України з інвестицій та розвитку, за своїми природними ресурсами Україна входить до тридцятки держав, найбільш привабливих для капіталовкладень. При цьому, з огляду на проекти в агентстві, можна зробити висновок, що сільське господарство є лідером за інвестпропозиціями. Разом із тим інвестор не поспішає йти до України, бо не впевнений, що поверне вкладені кошти. «Треба надати більше прав власникам та вимагати більшої відповідальності від менеджменту, тоді наш ринок стане привабливішим», — зауважує фахівець.

Водночас зацікавленість у фінансуванні будівництва гуртових центрів під час червеневого інвестиційного форуму озвучили Європейський банк реконструкції та розвитку (за допомогою якого були створені оптові ринки у Варшаві), а також інші іноземні компанії та фінансові установи.

За даними учасників ринку, для будівництва одного гуртового ринку площею 20 га потрібно майже 27 млн дол., а термін його окупності становить близько 5 років, об'єкту площею 50 га необхідно 100 млн євро.

«За чотири роки Україна може стати більш потужною аграрною державою, — переконаний Роман Федішин, директор логістичного комплексу «Регіональний аграрний центр» ТОВ «Шувар». — Оптовий ринок — це як порт у морі, це інфраструктурний елемент, без якого неможливо ні з села продукцію вивезти, ні доставити до інших регіонів, ні забезпечити покупцями, ні організувати експорт. Успіх ринку «Шувар» у тому, що тут є три рівні: область — село, переміщення товарів між обласними центрами і експорт продукції».

Створити власні «порти» фермерам поки що не під силу. Потрібна потужна якщо не матеріальна допомога держави, то хоча б протекція і пільговий режим для інвесторів у оптові ринки.

Держава обіцяє оптово-розподільчим ринкам сільгосппродукції (ОРСП):

- * здешевлення кредитів;
- * повне або часткове відшкодування вітчизняним товаровиробникам витрат на зберігання та складування с/г продукції;
- * надання земельних ділянок із земель державної та/або комунальної власності для розміщення ринку с/г продукції;
- * викуп (вилучення) земельних ділянок для суспільних потреб з метою забезпечення діяльності ОРСП;
- * створення на територіях ОРСП із значним обсягом зовнішньоекономічних операцій митних постів на правах структурного підрозділу митниці;

- * виділення коштів місцевих бюджетів на створення та забезпечення діяльності;
- * участь держави у будівництві під'їзних шляхів до території ОРСП, мереж водо- і електропостачання, інших комунікацій загального призначення;
- * підготовку та підвищення кваліфікації кадрів, необхідних для забезпечення діяльності ОРСП;
- * популяризацію переваг продажу продукції оптом;
- * сприяння кооперації виробників агропродукції для продажу її на ринку та створенню кооперативних ОРСП.

Відповідно до Закону України «Про оптові ринки сільськогосподарської продукції» (від 25.06.09 №1561-VI)

Європейська біореволюція

АЛЬТЕРНАТИВА. Найближчими роками в Євросоюзі не будуть згортати біодизельні технології першого покоління, тож на український ріпак попит збережеться

Олена КАРАВАЄВА
для «Урядового кур'єра»

Лише за кілька років Україна перетворилася на одного з провідних світових експортерів ріпака. З 2000 року по 2009-й його виробництво зросло у 20 разів — зі 130 тис. т до 2651 тис. т. Як пояснюють експерти, через пошук попиту з боку Євросоюзу, особливо Німеччини.

«Нічого більш прибуткового, ніж ріпак зараз немає», — розповідає Сергій Наливка, директор «Консалтингової агенції ААА». Ціна за 1 т зараз сягнула позначки у 3250-3500 грн. Ріпак — дійсно одна з найбільш рентабельних культур для вирощування в Україні. Його дохідність за умови дотримання повної технології (4-6 разів за сезон техніка виходить у поле для підкорму, обробки рослин від комах) перевищує 90%. Але враховуючи те, що більшість фермерів ігнорують технологію, економічність майже вдвічі, рентабельність складає понад 100%. Для порівняння, дохідність вирощування пшениці становить лише 30%.

Хоча останнім часом посівні площі під ріпаком уже не збільшуються. Навпаки, торік вони зменшилися майже на 15%. Це наслідок обмеженості кредитних ресурсів для вирощування нового врожаю та падіння цін на олійні на ринку. Крім того, господарствам необхідно дотримуватися сівозміни.

Зелена фішка

Не так давно експерти непокоїлися, що вигідна для сільгосп-виробників культура потроху буде витісняти навіть пшеницю. Проте прогнози не справдилися. «Ми нарешті знайшли оптимальні обсяги виробництва ріпака. Минулі два роки під цю культуру засівають близько 1-1,5 млн га», — каже Сергій Наливка.

Навряд чи ця цифра найближчими роками сильно зміниться. Зрештою тільки у районі Дніпровської дуги каскади водосховищ створюють сприятливий клімат для вирощування озимого і ярового ріпака. В інших регіонах України, де намагаються сіяти культуру, вона або висихає, або замерзає.

«Усі, хто хотів спробувати вирощувати ріпак, зробили це, і в результаті або відмовилися від ідеї, або продовжили працювати», — пояснює експерт. — Адже ріпак хоча і високорентабельна культура, а вибаглива. Вона потребує пунктуальності при збиранні врожаю, і далеко не всі можуть її забезпечити. До того ж, це культура для сучасних господарств із новою технікою. Насіння рос-

Саме розвиток біоенергетики в Європі спричинив різке збільшення посівів під ріпаком в Україні

лини настільки дрібне, що за використання старої техніки можна втратити багато врожаю».

Попит на ріпакову олію у світі збільшився, з одного боку, завдяки азійським країнам, де ріпак використовують як продовольство, з іншого — державам Євросоюзу, де його переробляють біодизельні підприємства. В ЄС у структурі споживання олійних культур на виробництво біодизеля припадає майже 40%. Ще 10 років тому було лише 5%. Каталізатором такого зростання стала довгострокова стратегія переходу регіону на відновлювальні джерела енергії. Згідно з планом, розробленим Європейською комісією, до 2020 р. споживання автомобілями пального, отриманого з органічної сировини, має досягати не менш як 10% від загального використання.

Підприємства почали нарощувати виробництво біопалива у відповідь на отримані від держав пільги. У період з 2000 по 2007 рр. потужності заводів збільшилися з 3 млн т до 25 млн т. І вже 2008 р. ЄС, використовуючи 60% свого врожаю ріпака для виробництва біодизеля, зумів замінити ним 3% споживання пального.

Динаміка ринку

Саме розвиток біоенергетики в Європі спричинив різке збільшення посівів ріпака в Україні. Цього сезону, за оцінками «Консалтингової агенції ААА», врожай буде на рівні 1,7-1,8 млн т. Майже все, крім 60-70 тис. т, експортують переважно до ЄС. Основні споживачі українського ріпака — Німеччина, Італія та Франція.

1,7-1,8 млн тонн ріпака буде зібрано у цьому році. Майже весь урожай експортують до ЄС

Біодизель не для нас?

Водночас із власним виробництвом біодизеля з ріпака в Україні не склалися. Винні насамперед експортери. Через них ціни на внутрішньому ринку надто високі, що робить подібні виробництва нерентабельними. Переробка культури була б вигідною за максимальної ціни у 150 дол. за 1 т.

Як зазначає Юлія Березовська, генеральний директор консалтингової компанії Fuel Alternative,

у момент найбільшого зацікавлення цим видом палива і розмов про високу ліквідність таких проектів, багато хто в Україні інвестував у біодизельні заводи. Проте серйозно ані рентабельність, ані ризики ніхто не прораховував.

«Врешті-решт, все що ми маємо, — це невеликі виробничі потужності, які потрібні лише для госпо-

дарств, що вирощують ріпак. Вони використовують біопаливо для власних потреб», — пояснює Юлія Березовська. На заводах, що позиціонують себе як виробники біодизеля, використовують переважно примітивні технології, через що виходить продукт невідповідної якості. Справжні ж технології в українську біодизельну галузь так і не прийшли.

Не ріпаком єдиним

Ейфорія навколо біодизельних проектів останнім часом трохи вщухнула. Настрій інвесторів уже не такий піднесений, особливо після здешевлення нафтопродуктів. Так, якщо у 2007 р. під час IPO компанії Landkom, один з найбільших виробників ріпака в Україні, на альтернативному майданчику Лондонської фондової біржі продала 54,9% акцій за \$132 млн, то минулого року компанії вдалося реалізувати через приватне розміщення 10% акцій за \$3,5 млн. Цінні папери здешевшали у 6 разів порівняно з IPO.

Експерти пояснювали цей різкий зниженням цін на зернові та олійні у 2008 р., а

також проблемами з кредитуванням виробників, внаслідок чого Landkom збиралася скоротити посівні площі. Хоча, мабуть, зіграло свою роль і розчарування інвесторів у біодизельних технологіях та закриття деяких виробництв у Європі через їхню низьку рентабельність, особливо у Німеччині. Адже ця країна традиційно вважається лідером сектору в ЄС.

«У ФРН було створено надто багато підприємств, але зараз ринок звільняється від неконкурентоспроможних. Саме з цим і пов'язане закриття заводів», — уточнює Анна Кузнецова, експерт Німецько-українського аграрного діалогу. Повного згортання біодизельної галузі найближчими роками не прогнозують. Уряд Німеччини навіть намагається повернути привабливість сектору і у листопаді 2009 р. скасував рішення про підвищення енергетичного податку на біодизель.

І все ж таки, як стверджує Юлія Березовська, європейська біодизельна індустрія в тому форматі, в якому вона існує зараз, непадає. З'явилося чимало противників використання ріпака у біоенергетиці. «Це все ж таки продовольча культура, до того ж надмірне її вирощування призводить до виснаження земель та екологічних проблем, а це суперечить самій ідеології біоенергетики», — пояснює експерт.

Третє покоління

Дійсно, обмеження на використання земель під вирощування культур для нинішнього покоління біопалива підштовхують підприємців до комерціалізації культур у майбутньому, які б не конкурували з продовольчим ринком. Технології наступних поколінь (другого, третього) можуть

працювати на відходах. Проте вони поки що мають багато недоліків. Складна і дорога логістика — один із них. Скажімо, для заводу з виробництва етанолу з целюлози потужністю 230 млн л на рік необхідна вантажівка біомаси кожні 6 хвилин 24 години на добу 365 днів на рік.

«Наразі такі технології надто дорогі. Тому у короткостроковій перспективі компанії не будуть згортати виробництво біодизеля першого покоління (з використанням ріпака — Ред.)», — підтверджує Анна Кузнецова.

Технології третього покоління у перспективі все ж таки мають шанси стати несубсидованими. Однак їхнє використання можливе лише за 5-6 років. За оцінками Джошуа Каган із Prometheus Institute, до 2020 р. біопаливо третього покоління стане найбільшим джерелом біологічного пального з часткою ринку у 37%.

Напрямок рідкого біопалива розвиватиметься і надалі, але у новій конфігурації. Для виробництва біодизеля використовуватимуть нові культури, приміром, африканську ятрофу або водорості. «Ріпак же більше шансів має саме як продовольча культура. Тож я не бачу особливих передумов для різкого скорочення його виробництва в Україні, оскільки загалом споживання продовольства у світі щороку зростає на 10%», — зазначає Юлія Березовська.

Новий фаворит

Тим часом у світовому споживанні олійних культур, як повідомляють експерти Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (FAO), останніми роками вже відбуваються значні зміни. Ще у 2009/2010 сезоні з'явилася тенденція до заміни споживання пальмової олії соєвою. Соя, до речі, одна з головних культур і для потреб біодизельної галузі, як і ріпак. Але якщо глобальні обсяги виробництва ріпака зросли у сезоні 2009/2010 на скромні 2,2% — до 59,7 млн т, то виробництво сої збільшилося на 22% — до 258,3 млн т. Українські виробники відчули цю тенденцію і почали нарощувати посіви сої. Тим паче що рентабельність її виробництва висока — у середньому 85%.

«Дохідність господарств, що збирають протягом року два врожаї, може перевищувати 100%. Одна з українських компаній, що у перший врожай збирає по 40 ц сої з 1 га, а у другий — 24 ц з 1 га, має за сезон 160-180%», — розповідає Сергій Наливка. Земля після сої не так виснажується, а навпаки збагачується азотом. Тож у ріпака з'явився новий конкурент.

Меню з присмаком курки

ВІДРОДЖЕННЯ. Привабливі закупівельні ціни і протекція держави вже наступного року можуть

Тетяна ГАРМАШ
для «Урядового кур'єра»

Вітчизняне тваринництво поступово набирає обертів. Але якщо у свинарстві і птахівництві нарощувати поголів'я господарствам дозволяє сприятлива ринкова кон'юнктура, то збільшити стада ВРХ дозволить лише державна підтримка і вихід виробників на зовнішній ринок.

Свинарі вириваються вперед

Попри економічну кризу, вітчизняне скотарство демонструє досить непогані результати. За даними Володимира Пищолки, заступника директора департаменту ринків тваринництва Міністерства аграрної політики України, за 5 місяців поточного року на забій реалізовано на 7,6% птиці та свиней більше, ніж за аналогічний період минулого сезону, — до 1,160 млн т. Ця тенденція лише прогресуватиме: у червні тваринникам вдалося покращити свої результати ще на 12% — на 21,4 тис. т. Та попри, здавалося б, оптимістичні показники, говорити про повне подолання кризових явищ у галузі поки що занадто рано, вважають у Міністерстві аграрної політики.

Позитивні зрушення спостерігаються переважно у свинарстві та птахівництві, тоді як поголів'я великої рогатої худоби продовжує скорочуватися. Для прикладу, свиней в Україні на 1 червня 2010 р. налічується понад 8 млн голів, що на 14% більше, ніж за той самий період минулого року. При цьому в сільгосппідприємствах утримується понад 3,5 млн голів, що на 17% перевищує торішні показники, у приватних садибах — 4,7 млн, що лише на 6% більше, ніж 2009 р. «Поступово свинарство концентрується у великих аграрних підприємствах, що є ознакою виходу галузі на якісно новий рівень. Адаже лише такі господарства можуть забезпечити належні технології виробництва та необхідні інвестиції», — вважає Володимир Пищолка.

Ця тенденція вже має позитивні результати. Так, середньодобовий приріст ваги тварин у свинарстві порівняно з минулим роком збільшився на 13% — до 380 г. Найбільшими спеціалізованими підприємствами сьогодні є, зокрема, «Калита», «Даноша», «АгроСоюз», «Демас Агро» та ін. При цьому інтерес потенційних інвесторів до галузі тільки зростає, що дозволяє прогнозувати не менш активний розвиток великого товарного виробництва у майбутньому. Приміром, нещодавно контрольована

Фото Володимира Гармаша

Зі свининою в Україні вже все добре, адже інвестиції повертаються протягом року

Вадимом Новинським компанія «Смарт-холдинг», до складу якої входить і господарство «Калита», заявила, що планує вкласти у тваринництво 3 млн євро. Ці кошти спрямують на реконструкцію комплексу, розрахованого на вирощування 108 тис. голів свиней щороку.

Володимир Пищолка впевнений, що список інвесторів тільки зростатиме, адже багатьох із них донедавна стримувала лише відсутність економічної стабільності в Україні. З «важковаговиків», які вже довго придивляються до українського свинарства, можна назвати данських фермерів, що вважаються профі з вирощування свиней у світі. Досить вдалі результати роботи першого данського підприємства у Західній

сьюкого клубу аграрного бізнесу, фермерам є надчим працювати, адже собівартість виробництва у нас ще значно перевищує середньоєвропейські показники. Якщо вітчизняні свинарі будуть використовувати сучасні технології, собівартість можна знизити до 8-9 грн/кг, що дозволить розраховувати на рекордну прибутковість.

«Та задля цього господарствам треба переглянути не тільки технології скотарства, а й племінну політику. Нині більшість підприємств вирощують традиційну сальну породу свиней, тоді як на ринку зростає попит на європейську беконну породу. Такий молодняк дорожчий, утім дозволяє збільшити ціну реалізації щонайменше на 1-2 грн/кг», — каже Єлизавета Святківська.

виль майже 206 млн шт., це на 5% більше, ніж у 2009 р. У структурі реалізованого на забій м'яса птиця становить 53%, причому птахівники поступово нарощують свою частку — за минулий рік вона збільшилася на 4%.

Птахівництво залишається найбільш привабливою для інвесторів галуззю. Щоби відгодувати бройлера, потрібно всього 45-48 днів, що забезпечує швидкий обіг коштів. «Крім того, завдяки короткому виробничому циклу вирощування птиці набагато дешевше, ніж свиней чи ВРХ. Щоб отримати 1 кг м'яса птиці, потрібно в середньому 3 кг зерна, тоді як для виробництва 1 кг яловичини — 7 кг», — зауважує пан Ястреб.

Собівартість виробництва курятини, як зазначає Володимир Пищолка, складає до 12 грн/кг, а її відпускна ціна — 13-13,6 грн, що дозволяє підприємцям забезпечувати непогану прибутковість свого бізнесу (понад 12-13%). Оскільки нині м'ясо птиці є чи не найдешевшим у роздрібній торгівлі (від 17-20 грн/кг), українці споживають його все більше (понад 17 кг на рік, що відповідає показникам Російської Федерації та Єврозою), цим самим забезпечуючи для подальшого розвитку.

Відчувши свою конкурентну перевагу на ринку м'яса, господарства галузі на початку літа навіть зробили спробу підвищити відпускні ціни, збільшивши їх з 13-13,6 грн/кг до 16-17,5 грн/кг. Міністерство економіки заперечило виробників у змові і передало відповідну справу до АМКУ. Після втручання чиновників ціни дещо впали (до 15-16 грн/кг), утім залишаються достатньо високими,

щоб забезпечити непогані прибутки птахівникам.

Зараз у великих холдингах («Миронівський хлібопродукт», «Гаврилівські курчата» та ін.) сконцентровано 48% ринку, причому цей відсоток постійно зростає. Провідні спеціалізовані підприємства є вертикально інтегрованими

Поголів'я великої рогатої худоби продовжує скорочуватися: за минулі півроку негативна динаміка склала майже 4%

холдингами, до складу яких, крім безпосередньо птахокомплексів, входять комбікормові та переробні заводи, тому вони мають важелі як для зниження собівартості виробництва, так і для подальшого збільшення рентабельності.

Не дивно, що вони мають досить амбіційні плани на майбутнє. Так, «Миронівський хлібопродукт» збирається побудувати до 2015 р. ще один птахокомплекс у Вінницькій області. Загальні інвестиції у проект сягнуть майже 1 млрд дол. Капіталовкладення у галузь інших виробників, за даними Андрія Ястреба, до 2015 р. будуть коливатися від 200 млн дол. до 1 млрд дол., зважаючи на ситуацію на ринку.

ВРХ: тваринникам не вистачає розмаху

Господарства, що спеціалізуються на виробництві ВРХ, поки що можуть лише мріяти про успіхи свинарів та птахівників. За

даними Володимира Пищолки, поголів'я великої рогатої худоби продовжує скорочуватися. За минулі півроку негативна динаміка склала майже 4% (стадо зменшилося до 5,6 млн голів). Порівняно з 90-ми роками минулого століття спад у галузі просто катастрофічний, тоді в Україні нараховувалося більше 25 млн голів худоби.

Пан Пищолка пояснює кризу в галузі великою інвестиційною емністю. Зараз створення одного скотомісця коштує 7-8 тис. дол., що на 1-2 тис. дол. дорожче, ніж у свинарстві. Повертатися ж ці гроші починають значно пізніше — через три роки проти року у свинарстві. Потенційні інвестори неминуче наражаються й на інші негаразди. Племінні господарства здатні вирощувати лише 7-8 тис. голів молодняку на рік. Щоб повністю забезпечити внутрішній ринок м'ясною сировиною, фермери повинні щороку закуповувати 200-300 тис. голів молодняку, тобто формувати стадо потрібно за кордоном, а це не по зубам багатьом господарствам (племінний бичок коштує до 2 тис. євро).

Також складно і дорого отримати земельну ділянку під будівництво великої

ферми та забезпечити її угіддями з достатнім обсягом кормів. Оскільки більшість сільгоспземель уже розпайовані, потрібно викуповувати чи орендувати їх у власників, що не завжди можливо зробити. Утім головним гальмівним чинником є не великі інвестиції чи труднощі за становлення бізнесу, а мізерна прибутковість. Володимир Пищолка каже, що за результатами першого півріччя виробництво яловичини в Україні є збитковим: за собівартості м'яса 12 грн/кг, його відпускна ціна у живій вазі не перевищує 8 грн/кг. Не найкраща ситуація і в молочному скотарстві. Закупівельна ціна у 1,2 грн/л робить цей бізнес нецікавим як для великих господарств, так і для приватних фермерів.

Єлизавета Святківська вважає, що змінити ситуацію можна хіба що за рахунок виходу наших виробників на зовнішні ринки збуту. Адаже попит на яловичину в Україні низький — традиційно громадяни віддають перевагу свинині і птиці, а переробні підприємства намагаються купувати більш дешеву імпорт-

200-300 тис. голів молодняку повинні щороку закуповувати фермери, щоб забезпечити потреби в яловичині

Україні «Даноша» (працює з рентабельністю більше 12%) лише пришвидшать масовий прихід до України нових інвесторів.

Замінити сало на бекон

За даними Володимира Пищолки, створення одного скотомісця у свинарстві коштує до 6 тис. дол. Утім ці невеликі інвестиції повертаються вже протягом року. Середня рентабельність у галузі складає 12,1%: за собівартості виробництва 12,54 грн/кг тваринники можуть реалізувати свинину по 14,05 грн/кг. При цьому, як зауважує Єлизавета Святківська, аналітик Україн-

Андрій Ястреб, аналітик Phoenix Capital, прогнозує, що вітчизняне свинарство досягне пікових показників до 2011 р. Із подальшим зростанням платіжної спроможності українці почнуть їсти більше свинини. Зараз наші громадяни на рік споживають лише 16,1 кг цього м'яса. Для порівняння: у Росії цей показник складає 21,2 кг, у ЄС — 42,2 кг.

Золоте курча

Птахівники демонструють ще більш приголомшливі результати. За даними Мінагрополітики, за 5 місяців цього року вирощено 425,8 тис. т птиці, що на 16% перевищує торішні показники. Кількість птиці стано-

і СВИНИНИ

спричинити бум інвестицій у скотарство

тну сировину. Тому розраховувати на зростання відпускних цін не варто.

Нагодувати Європу

Зменшити ж собівартість виробництва яловичини майже неможливо, вона і так є однією з найнижчих у світі (за нами лише Аргентина та Бразилія). В Європі, де яловичина традиційно популярна, існує можливість продавати її по 20 евро/кг у роздріб, що забезпечило б селянам надприбутки. За словами Володимира Пищолки, зараз уряд веде перемови з ЄС про виділення Україні квоти на постачання 50 тис. т яловичини на рік. Надалі цю цифру буде збільшено до 200-300 тис. т. Можливе також зростання поставок до РФ і країн СНД, що докорінно змінить тенденції у галузі.

Сприяє нарощуванню поголів'я ВРХ повинна і державна підтримка. Цього річ як пріоритетні виділяють дві галузі — молочне скотарство та свинарство. І якщо раніше допомагали насамперед приватним господарствам, то зараз зелена вулиця великим виробникам. Уперше в державному бюджеті на 2010 р. передбачено 1 млрд грн для відшкодування підприємствам до 50% витрат на будівництво тваринницьких комплексів. До 50 млн грн спрямують на закупівлю племінного поголів'я. Держава обіцяє на 30% здешевити для тваринників техніку, наполовину — кредити.

Нижки Буша залишаються за океаном

Додатковою передумовою для нарощування поголів'я худоби в Україні є зменшення імпорту м'яса.

Поголів'я в Україні

За даними Володимира Пищолки, торік поставки з-за кордону зменшилися на 40%. Андрій Ястреб додає, що тенденція продовжується і 2010 р. Так, з січня по квітень обсяги імпорту знизилися на 46,9% — до 99,1 млн дол. Зараз ввозять до 20 тис. т м'яса, тоді як торік — 35-40 тис. т.

Нагадаємо: до минулого року обсяги імпорту, навпаки, зростали, попри зусилля держави протидіяти цьому процесу. Перекрити кордон іноземній сировині вдалося завдяки кільком факторам. По-перше, Державна ветеринарна служба посилила контроль імпортової продукції і зупинила ввезення так званого м'ясного непотребу (жил, хрящів, неякісного фаршу тощо), що раніше складало до 50-80% поставок. Завдяки цьому вже змінилася структура імпорту. Постачальники завозять більше напівтуш свиней до високі якості з Аргентини та Бразилії. При цьому їхня вартість не нижча, ніж на відповідну вітчизняну продукцію, а раніше ця сировина завозилася до України переважно за демпінговими цінами.

По-друге, за словами Андрія Ястреба, фінансова криза, що зменшила доходи населення, сприяла скороченню попиту на ковбасні вироби. Як наслідок, переробні підприємства, що раніше були основними споживачами імпортованого м'яса, знизили закупівлю сировини щонайменше на третину. Минулого року м'ясні комбінати виготовили близько 300 тис. т ковбас, що на 20% менше, ніж за попередній сезон.

Крім того, девальвація гривні зробила імпорт надто дорогим. Для прикладу, ввезення курятини зі США став для оптовиків нерентабельним, адже нинішні ціни у Штатах в перерахунок на гривні відповідають українським, а з ура-

хуванням витрат на транспортування, американська курятина не в змозі конкурувати з українською. Утім імпорт низькоякісної курятини зі США продовжується. Сполучені Штати є найбільшим виробником цього м'яса у світі, у них постійно є надлишок продукції, що зберігається до 6-9 місяців.

Оскільки обсяги переробки м'яса знизилися, підприємствам вистачає імпортової сировини навіть за умови скорочення її поставок. Крім того, багато комбінатів уже почали замінити імпорт вітчизняною продукцією. Цьому сприяло, з одного боку, запровадження нових вимог до виробників ковбас (традиційні сорти приміром, «Лікарська», «Дитяча», «Молочна» та ін., мали б виготовлятися за ДСТУ, тобто з сировини високої якості), з іншого — поступове зростання попиту на дорожчу продукцію.

За словами Єлизавети Святківської, якщо торік виробили, дороччі за 35 грн/кг, продавалися надто погано, то цього сезону зросли обсяги реалізації, а відтак, виробництва ковбас, дороччих за 45 грн/кг. Скажімо, на півдні країни комбінати вже збільшили виробництво дорогої м'ясної продукції утрічі. Як наслідок — попит на якісну сировину зростає.

Від імпорту до експорту

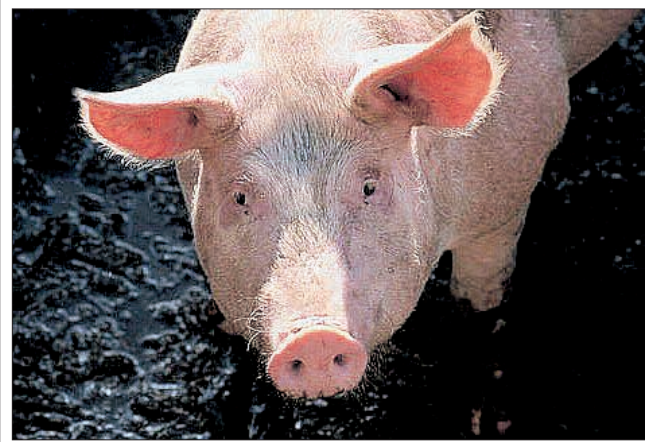
Зниження конкуренції з боку імпорту вплинуло на закупівельні ціни на внутрішньому ринку: з початку року вони вирости на 10-15%. Зараз цінова динаміка стримується незначною купівельною спроможністю населення, але в подальшому, із зростанням попиту на м'ясо, вона збільшувати-

меться, що зробить м'ясне скотарство привабливішим для інвесторів.

Не менш важливими для вітчизняних скотарів є і експортні перспективи. За даними Андрія Ястреба, з січня по квітень 2010 р. ввезення м'яса збільшилося на 146,6% і склало у грошовому еквіваленті 34,4 млн дол. (минулого року позитивна динаміка була скромнішою — 5,8%).

Найкращі перспективи для експорту нині у птахівників. З 1 липня цього року Росія скасувала обмеження, що діяли з 2005 р., на імпорт курятини з України. Важливість новини для вітчизняних виробників важко переоцінити, адже закупівельна ціна на курятину в РФ на 30% вища, ніж у нас і складає 21,5 грн/кг. Крім того, вражає ємність російського ринку, яка перевищує 2,7 млн т і щороку зростає на 1,6%. Для порівняння: споживання м'яса бройлерів в Україні у 2009 р. склало 812 тис. т. Торік РФ імпортувала більше 850 тис. т курятини, разом із 600 тис. т зі США і 180 тис. т з ЄС.

Потенціал експорту інших видів м'яса з України поки що невеликий. Чиновники зараз ведуть перемови з ЄС про постачання 50 тис. т української яловичини, але ці обсяги занадто малі. Загалом же ринок Європи залишається недоступним для наших тваринників. «Щоб експортувати до ЄС, вітчизняні виробники повинні пройти сертифікацію. Деякі господарства вже почали цей процес, але невідомо скільки він триватиме. Крім того, аграрний ринок Європи — один з найбільш захищених системою внутрішніх субсидій і державним протекціонізмом», — зауважує Андрій Ястреб. Щоб пробити цей кордон, держава має докласти певних зусиль.

М'ясні м'язи Росії

сусіди. РФ визначилася з пріоритетами в агропромисловому комплексі на найближчий час: піднімає власну тваринницьку галузь і обмежує імпорт

Анастасія УЖ
для «Урядового кур'єра»

Динаміка у свинарстві у Росії 2009 р. склала 9%, у птахівництві — 12%, з усіх видів м'яса — 7%, через те, що яловичина демонструвала спад на рівні 3%. Державний протекціонізм спричинив, насамперед, обмеження імпорту. Тарифну квоту на м'ясо птиці знизили тоді на 300 тис. т — з 1,252 млн т до 952 тис. т. Також були підвищені мита на квотне м'ясо птиці і позаквотну свинину. Вони зросли до 80% (але не менше 0,7 евро/кг) та 75% (але не менше 1,5 евро/кг) відповідно. Як результат, імпорт знизився на 18%.

Цього року квоти на імпорт м'яса продовжують скорочуватися. Так, на російський ринок мають поставити 50 тис. т свинини проти 650 тис. т у 2009 р. А м'яса птиці і субпродуктів можуть завезти лише 780 тис. т. Обмеження на імпорт замороженої яловичини становить 530 тис. т, свіжої яловичини — 30 тис. т. Мито на живих свиней дорівнює стягненню на позаквотну свинину і складає 75% (але не менше 1 евро/кг), тоді як раніше було всього лише 5%.

За оцінками Інституту маркетингу (ІАМ) РФ, зараз у країні реалізується 160 проектів з виробництва свинини, обсяг інвестицій у них складає 200 млрд руб. У 2012 р. Росія вже зможе виробляти 3 млн т в убірній вазі. Поки що 60% російської свинини реалізується як живе поголів'я. Місцеві експерти вважають, що це завеликий показник, і у 2012 р. він знизиться, але все одно буде ще неприйнятним — 49%. Причина у тому, що глибинна переробка є поки що у 30% підприємств.

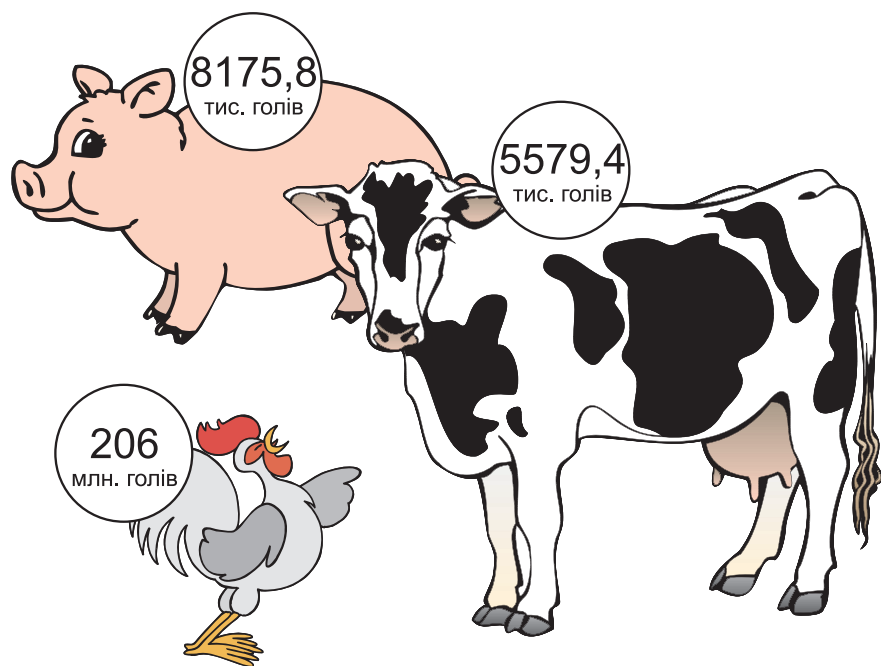
У птахівництві наші сусіди вже знижують оберти: якщо раніше галузь зростала на 17% щороку, то у 2009 р. — лише на 12%. Але Олена Тюрина, директор ІАМ, пояснює цей факт тим, що більшість

проектів вже вийшли на заплановану потужність і наразі не бачать сенсу її нарощувати.

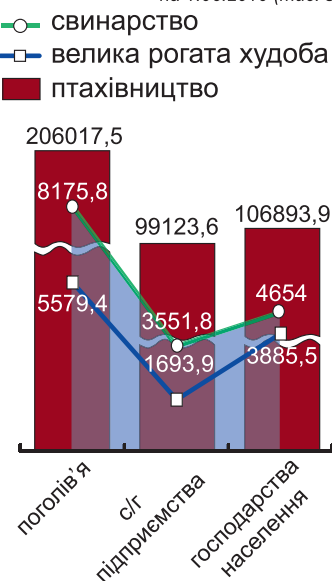
Поголів'я ВРХ у Росії знижується. Щоби загальмувати цей процес, Міністерство країни затвердило програму розвитку м'ясного скотарства, що діє з 2009 р. Виробництво яловичини має зрости до 282,4 тис. т проти 62,2 тис. т у 2007 р. Такими є глобальні плани російських урядовців. За чотири роки на державну програму з федерального бюджету виділять 19,2 млрд руб.

Російські експерти вважають, що запропонованих чиновниками заходів недостатньо. У Національній м'ясній асоціації Росії наполягають на необхідності зробити більш жорстким митно-тарифне регулювання, а саме збільшити мито на позаквотне м'ясо. Утім надто швидко досягти показників, запланованих у програмі, неможливо, вважають в асоціації. «Програма повинна діяти щонайменше 20 років!», — заявив Сергій Юшин, директор виконкому асоціації.

Російські тваринники наражаються на ту ж проблему, що й наші — їхня купівельна спроможність також низька, що-би сформувати попит на дорожчу яловичину. Поки що в Росії проектів, які були б розраховані на вирощування десятків тисяч голів, небагато. Пан Юшин вважає таким лише один — «Мірасторг» у Брянській області, який розрахований на 100 тис. голів худоби. Його вартість складає 17 млрд руб., окупність — 10-12 років. Але за кілька років, зауважує пані Тюрина, саме на такі проекти має припадати 85% приросту виробництва яловичини у натуральному вигляді проти 10%, які є сьогодні. Власне, питання заміщення імпорту свинини і птиці, на думку фахівців, — це питання лише кількох років для Росії, звичайно, якщо держпідтримка збережеться на тому ж рівні.

Дані про стан тваринництва на 1.06.2010 (тис. голів)

АГРО

УРОЖАЙ

Кого нагодує Україна?

ПРОГНОЗ. Україна залишиться одним з лідерів серед світових експортерів зерна у цьому році. Але поки що єдина наша конкурентна перевага — це демпінгова ціна

Світлана БОРИСОВА
для «Урядового кур'єра»

Зараз формуються ціни на зерно нового врожаю. Причому на їхній рівень впливає одразу декілька факторів. Багато залежатиме від розвитку динаміки світових цін. Адже, як свідчить статистика, вітчизняний ринок зернових культур дедалі більше інтегрується у ринок світовий. За словами Марії Колесник, керівника аналітичного департаменту «Консалтингової агенції ААА», якщо на початку липня 2010 р. вартість продовольчої пшениці у США у порівнянні з липнем 2009 р. була нижчою приблизно на 30-35%, фуражної пшениці — на 15%, то зараз через страшенну спеку і зниження прогнозів по обсягу світового урожаю, ціни на зерно на міжнародних біржах знову пішли вгору — протягом останніх тижнів вони збільшилися на 15-20%. Водночас в Україні пшеницю у аграріїв купують дорожче, ніж місяць тому, лише на 5-7%.

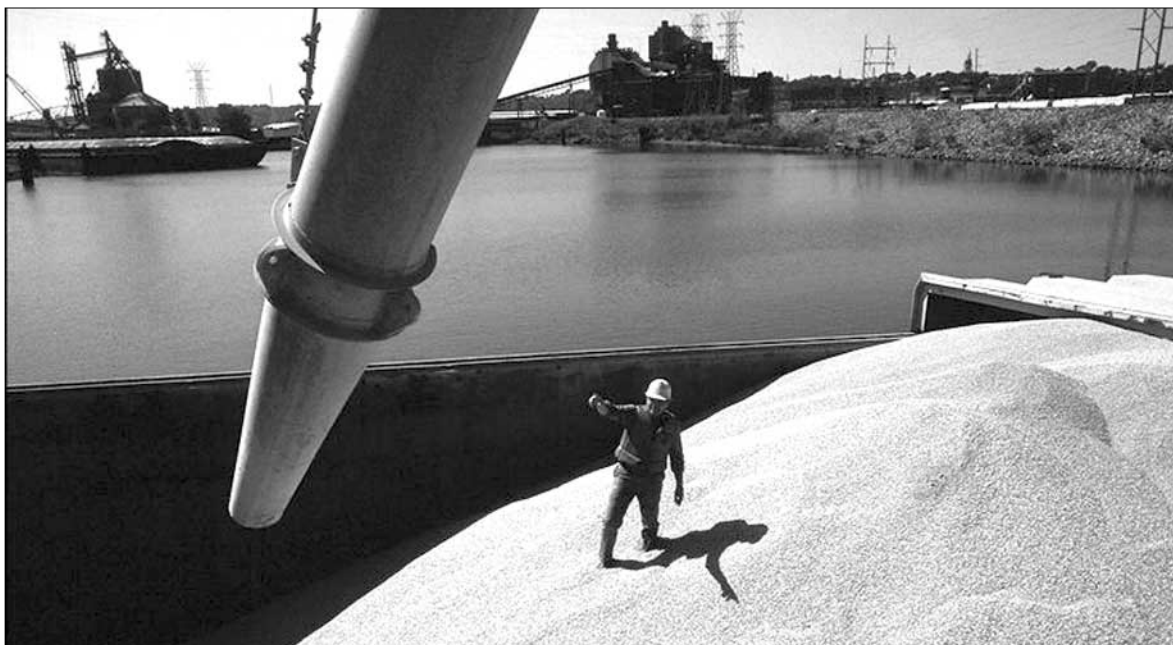
«Зараз пшениця третього класу реалізується в українських портах на умовах СРТ (без урахування вартості митного очищення) за 1200 грн/т. Пшениця шостого класу (фураж) коштує 1075-1080 грн/т. При цьому сільгоспвиробникам на умовах EXW (зерно «з поля») пропонують за третьої і шостий клас — 995-1000 грн/т і 880-900 грн/т відповідно», — розповідає Марія Колесник.

Як повідомляють у департаменті ринків рослинництва Міністерства аграрної політики України, якщо у 2006/2007 маркетинговому році (МР) було експортовано 9,6 млн т зернових, а у 2007/2008 МР — лише 4,2 млн т, то у 2008/2009 МР обсяги вивозу зернових культур збільшилися до 24,4 млн т, у 2009/2010 МР склали 21,2 млн т. Погода вже скорегувала цьогорічний прогноз Міністерства — замість 20-21 млн т експорт зерна вже очікується на рівні 16 млн т.

Прогнози різняться

Володимир Лапа, керівник групи експертів Українського клубу аграрного бізнесу, оцінює початок нового сезону як дуже складний. «Міжнародні трейдери обирають країну-постачальника колосових культур з урахуванням якості і ціни, приміром, між Росією, Україною і Францією (якщо мова йде про чорноморсько-середземноморський басейн). І на глобальному рівні міжнародні компанії нічого не втрачають. Скажімо, якщо ціна на українську пшеницю їх не влаштовує, вони зменшують обсяги торгівлі за рахунок своїх українських офісів, але збільшують їх в інших регіонах. Намагання сільгоспвиробників відстояти прийнятний рівень цін наражається на жорстку конкуренцію з боку російської, французької та американської пшениці, тому аграріям доводиться йти на поступки хоча б тимчасово», — пояснює він.

Водночас Олександр Демидов, директор департаменту ринків рослинництва Міністерства аграрної політики України, стверджує, що формування цінової

Спека і зливи вже скорегували цьогорічний прогноз Мінагрополітики

ситуації світового ринку на зерно нового врожаю має позитивні показники.

«Якщо з січня до початку червня 2010 р. котирування пшениці знизилося на 20-40 дол./т, а кукурудзи — на 15-25 дол./т, то протягом останнього котирування ф'ючерсів продовольчої пшениці зросли на 15-20 дол./т. Водночас зросли ціни на суміжних ринках — ф'ючерси на ячмінь та кукурудзу збільшилися на 10-15 дол./т. На початку липня ціни експортних контрактів на продовольчу пшеницю зросли у середньому на 8 дол./т, на ячмінь — на 4 дол./т», — констатує Олександр Демидов.

ПДВ як камінь спотикання

Головна відмінність нинішньої закупівельної політики полягає в тому, що з початком нового маркетингового року більшість трейдерів відмовляється закуповувати злакові за гривні у сільгоспвиробників і переходять на валютні контракти з ними на умовах FOB.

«Оскільки більшість трейдерських компаній — це дочірні підприємства нерезидентів, зако-

нодавчих проблем із закупівлею зерна за валюту не виникає», — пояснює Марія Колесник. Але це означає, що всі питання, пов'язані з митним оформленням, з брокерами, лягають на плечі аграріїв, які дотепер такими проблемами не переймалися, адже це була робота трейдерів.

Зміна закупівельних схем, на думку галузевих експертів, — це наслідок великої заборгованості з ПДВ, проблему з яким держава не вирішила і досі. За даними Державної податкової адміністрації України, загальна сума невідшкодованого ПДВ за підприємствами-експортерами зерна складає 6,7 млрд грн.

«Якщо держава і надалі не буде повертати ПДВ, експортери не враховуватимуть цей податок, формуючи внутрішні ціни. Аграрії при цьому можуть спробувати укласти валютні контракти, але де гарантія, що ПДВ будуть відшкодовувати їм?» — риторично запитує Володимир Лапа.

Проте, намагаючись перекласти проблему з ПДВ на сільгоспвиробників, трейдери не в змозі прорахувати, який обсяг зерна закуплять через FOB. Це може призвести до того, що до середини осені або навіть і довше, обсяги експорту колосових

культур нового врожаю істотно зменшаться.

За даними департаменту рослинництва Мінагрополітики, скорочення темпів і обсягів експорту, пов'язане з невідшкодуванням ПДВ, здатне негативно вплинути на внутрішній ринок — призвести до значного зниження закупівельних цін на зерно у сільгоспвиробників на початку 2010/2011 МР. Через цей обмежувачий фактор діяльність експортерів на відміну від попередніх років може стати більш пасивною. Проте, якщо світовий рівень цін на зерно й надалі збільшуватиметься, то трейдери зможуть спробувати компенсувати попередні борги за рахунок обсягів експорту і штучного втримання низького рівня цін для сільгоспвиробників.

Ринкові схеми підкорегують

«Сьогодні ми пожинаємо плоди минулих років, що зруйнували внутрішній ринок зерна, поступово знищивши головного споживача — тваринницьку галузь. У нас єдина конкурентна перевага, і це навіть не якість злаків, а лише їхня демпінгова

ціна на світовому ринку. При цьому хочемо мати високі ціни, конкуруючи з такими провідними країнами, як США, Канада, Європейський Союз, котрі щедро підтримують як виробників, так і експортерів збіжжя», — зазначає Олександр Демидов.

Зламати існуючу практику та спрямувати зусилля держави насамперед на розширення внутрішнього ринку зерна і удосконалити його експортну складову, приводячи до світових стандартів його логістичну інфраструктуру, — основне завдання уряду і Мінагрополітики. Як повідомив Олександр Демидов, для збалансування внутрішнього ринку і недопущення його обвалу під час масового збирання врожаю нині проводять низку організаційних заходів щодо зняття надлишкової пропозиції ринку, а саме — закупівлі зерна до Аграрного фонду, Держкомрезерву, регіональних ресурсів.

«Будуть забезпечені активні дії на ринку зерна, насамперед з боку державних операторів (Аграрного фонду, ДАК «Хліб України» та Держрезерву), які мають зняти надлишкову пропозицію ринку — понад 5 млн т злаків (3,0 млн т продовольчої пшениці, 500 тис. т жита, 2,0 млн т ячменю). Це достатній обсяг, щоб стабілізувати цінову ситуацію та надати їй позитивного тренду», — запевняє експерт.

Та існує одне важливе «але» кошти на закупівлю цих обсягів передбачені статтею 77 Закону України «Про Державний бюджет України на 2010 рік» про надання Аграрному фонду на умови кредитування у сумі 5 млрд грн через механізм випуску та розміщення облігацій внутрішньої державної позики, яких ще досі нема на ринку цінних паперів.

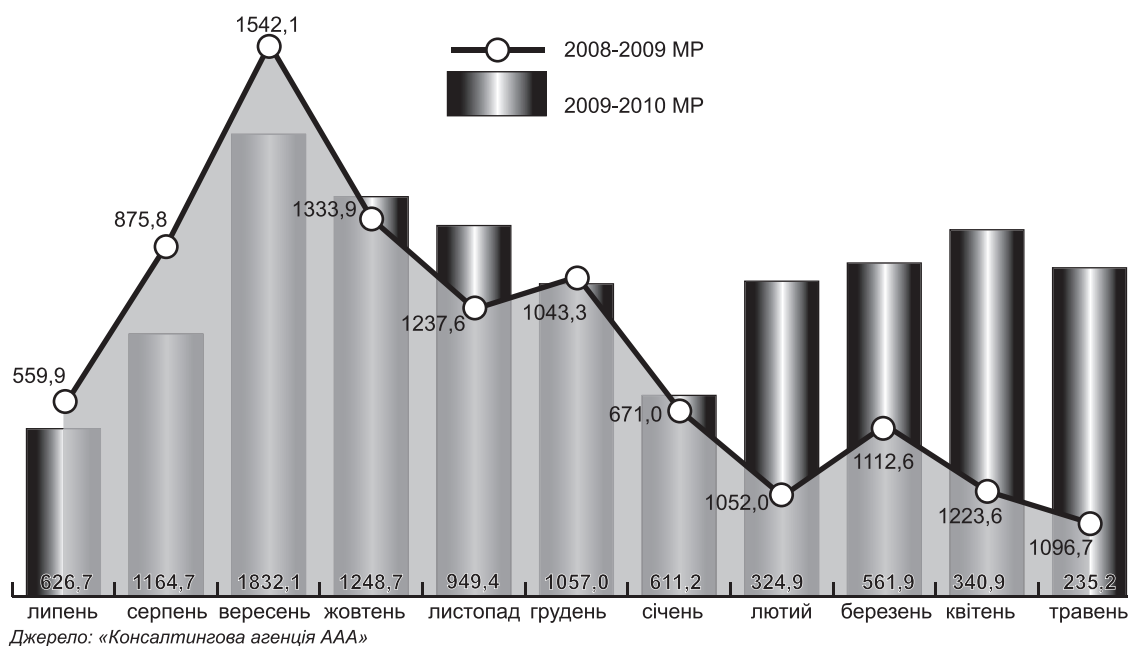
Усі на біржу!

Проведений у 2009/2010 МР аналіз засвідчив, що ціни на зерно на біржовому ринку були на 150-200 грн вищими, ніж на позабіржовому. Водночас частка від реалізації злакових на біржах безпосередніми товаровиробниками складає менше 5% від загальних обсягів продажу.

«Постає питання — чому товаровиробники не хочуть працювати на прозорому ринку, який пропонує кращі умови? Через складну фінансову ситуацію селяни змушені продавати зерно за заниженими цінами, досить часто за готівку, власними руками руйнуючи цінову політику», — зазначає Олександр Демидов. На думку Мінагрополітики, створення єдиної міжнародної зернової біржі причорноморського регіону надасть можливість більш активно впливати на державному рівні на питання ціноутворення.

Проте, на думку незалежних експертів, створення єдиної біржі і переведення на неї всіх зовнішньоекономічних контрактів може ще більше ускладнити цінову ситуацію на внутрішньому ринку, оскільки ціни на біржі у кілька разів будуть вищими, ніж на альтернативних майданчиках. Задля уникнення додаткових витрат, трейдери можуть закласти їх до закупівельної вартості сільгоспвиробників.

Експорт українського зерна у 2008-2010 маркетингових роках (МР), тис. т

Аграрні реформи починаються з парти

ПРОБЛЕМА. Вітчизняні заклади сільгоспосвіти готують надто багато випускників. Та водночас аграріям не вистачає спеціалістів високої кваліфікації

Дмитро СІМОНОВ,
спеціально для
«Урядового кур'єра»

Ще донедавна система освіти у нашій країні керувалася негласним законом, за яким аграрний навчальний заклад вважався зручним способом пробитися в люди для сільської молоді. А відтак не було великої біди в тому, що випускник ветеринарного чи агрономічного факультету не повертається працювати в село і знаходить своє покликання в іншій професії.

Виправдання такої позиції можна почути і сьогодні. Мовляв, сільську молодь тут «виховують, адаптують і окультурюють». Безумовно, треба віддати належне університетам, які таким чином беруть на себе вирішення актуальних проблем села. Утім ціна такого ставлення до аграрної галузі в умовах ринкової економіки виходить занадто високою.

Щороку аграрні виші всіх рівнів акредитації готують близько 173 тис. випускників. Згідно із дослідженням, яке провів торік Український клуб аграрного бізнесу, 29% студентів заявили, що не уявляють своєї майбутньої діяльності у сільськогосподарському підприємстві. Проте, коли респондентів запитали, де вони хочуть працювати після випуску, лише 25% відповіли, що бачать свою роботу в селі. Решта 75% збираються осісти у місті, зокрема, у столиці.

За словами Володимира Лапи, керівника групи експертів Українського клубу аграрного бізнесу, нині кількість шукачів роботи в галузі у 5-7 разів перевищує обсяг вакансій. Але водночас існує дефіцит висококваліфікованих фахівців, які знаються на сучасних технологіях. Отже подвійна проблема аграрних вишів полягає в тому, що вони готують надто багато спеціалістів, але їхній професійний рівень в цілому недостатній. Тому в Міністерстві аграрної політики вважа-

Фото Олександра Лепетуки

Щороку аграрні виші всіх рівнів акредитації готують близько 173 тис. випускників

ють, що реформування профільної освіти має відбуватися за двома напрямками: зменшення чисельності студентів і закладів та вдосконалення навчальних програм.

Студентів поменшає

Кількість вишів та студентів планують скоротити. Але ніхто не готовий відповісти, принаймні офіційно, до якої саме межі. Одна з оцінок міститься в додатках до проекту Концепції комплексної державної програми реформ та розвитку сільського господарства. Цей документ оприлюднили у середині червня і зараз він широко дискутується. Його автори вважають, що чисельність випускників варто скоротити аж у 8 разів — до 9 тис. осіб, а навчальних закладів зі 140 залишити 40.

Проте Ірина Синявська, директор департаменту аграрної освіти, науки та доведення Мінагрополітики, категорично не погоджується з такою думкою і запевняє, що вона не збігається із позицією міністерства. У корпорації «Агро-Союз», яка неофіційно вважається одним із основних авторів проекту документа, пояснюють, що хоча цифри і опираються на розрахун-

ки, але вони лише відображають тенденцію.

«Про те, що кількість студентів перевищує потребу в спеціалістах, свідчить той відсоток випускників, які йдуть у сільгоспвиробництво, — пояснює Інна Касаткіна, керівник проектів та програм корпорації «Агро-Союз». — Такий розрахунок не претендує на абсолютну точність і наданий для ініціювання дискусії».

Тут слід зазначити, що сьогодні в Україні не існує загальноприйнятої методики визначення необхідної кількості фахівців аграрного профілю. Відповідно, немає можливості обґрунтувати ту чи іншу цифру. Тому такими розрахунками займається міністерство, яке, за словами Ірини Синявської, вже до кінця липня підготує власні цифри зі скорочення чисельності студентів. «Це, безперечно, буде зменшення, але не у тих обсягах, які подані у додатках (до проекту Концепції — Ред.)», — каже вона.

На виші чекає ревізія

Разом із тим відбудеться реорганізація профільних закладів. Перші кандидати на поглинання — це коледжі, що не входять до

складу університетів і де навчається до 300 студентів. Реформування також може торкнутися вишів, які, своєю чергою, не мають низки своїх техніків і тому не цілком відповідають статусу університету.

Володимир Лапа, який підтримує ідею реформування мережі освітніх закладів, пропонує як один із варіантів порівняти урожайність на дослідних ділянках вишів із середньою урожайністю у країні. Якщо показник того чи іншого закладу буде нижчим, то необхідно відповісти на питання, хто і чому навчає студентів?

Варто нагадати: якщо підійти до оцінки аграрних університетів із загальноосвітніми критеріями, то результати виявляться невтішними. Як уже писав на своїх шпальтах «Урядовий кур'єр» (специаліст «Наука. Інновації»), найбільш успішні українські виші можна знайти хіба що серед другої тисячі учасників визначених університетських рейтингів. А ось столичний Національний університет біоресурсів та природокористування (наш провідний аграрний університет) розташований у рейтингу Webometrics аж серед п'ятої тисячі. Жоден віт-

чизняний аграрний виш не може похвалитися ані великою кількістю публікацій у відомих наукових періодичних виданнях, ані тим, що активно залучає кошти на свої розробки на комерційних засадах.

У Мінагрополітики сьогодні мріють про те, що наші вищі навчальні заклади будуть за західним зразком об'єднувати під одним дахом освіту, науку та виробництво. Утім концепція дослідницького університету, яка покликана втілювати таку модель в Україні, нині провалилася.

Порятунок через практику

Другий напрямок реформування аграрної освіти полягає у вдосконаленні навчальних планів. «В основі програм лежать застарілі професійні стандарти та технології виробництва, — розповідає Інна Касаткіна. — Більшість викладачів — теоретики, які не мають практичного досвіду роботи на підприємстві». Як наслідок, виникає невідповідність між тим, чому навчають у вишах, і тим, чого потребує аграрна галузь.

Цю невідповідність сьогодні намагаються подолати за рахунок комерційних компаній, які надають можливість студентам та викладачам проходити практику на сучасних підприємствах. Так, приміром, Український клуб аграрного бізнесу на базі компанії «Байер КропСайенс» влаштував наприкінці весни семінар для молодих агрономів. Торік у корпорації «Агро-Союз» пройшли стажування понад 50 студентів, а лише за першу половину поточного року ця цифра сягнула 45. Частина із практикантів потім залишається працювати у компанії. Серед інших активно сприяють освітній справі Німецький аграрний центр та Союз птахівників України.

Перевірять у полі

Мінагрополітики також прагне посилити практичну складову у підготовці майбутніх фахівців. Зокрема, вже цього навчального року у кількох вишах запровадять експериментальні навчальні плани. Студентів, які опановуватимуть спеціальності «агрономія», «технологія виробництва і переробки продукції тваринництва», а також «процеси, машини та обладнання сільськогосподарського виробництва», уже на першому курсі чекатиме практика тривалістю 6-8 місяців.

«Нині навчальні плани складені так, що майбутній агроном не в змозі відслідкувати повний цикл виробництва продукції рослинництва, — пояснює Тетяна Іщенко, директор науково-методичного центру аграрної освіти. — Ми ж хочемо, щоб студент побачив усе від А до Я. Крім того, він повинен ознайомитися з організацією виробництва, процесами управління, логістикою та маркетингом».

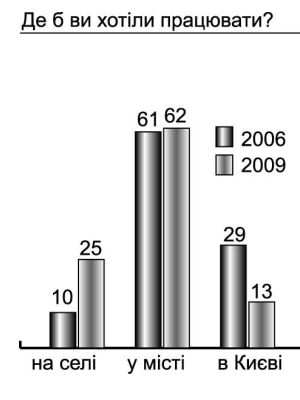
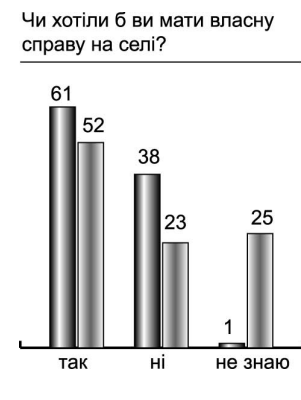
У Міністерстві вважають, що таке нововведення допоможе молодим людям більш тверезо оцінити свій вибір спеціальності вже на початку навчання. Це цілком логічний крок, якщо врахувати, що, згідно зі згаданим дослідженням Українського клубу аграрного бізнесу, третина студентів навчається в аграрних вишах за порадами батьків. Саме рекомендація родичів, а не бажання працювати у сільському господарстві є головним чинником вступу до цих закладів.

Опоненти ідеї зазначають, що практика є корисною тоді, коли вона допомагає закріпити отримані теоретичні знання, а на першому курсі цих знань у студентів немає. Крім того, вони побоюються, що така практика може перетворитися на звичайне використання безкоштовної робочої сили, як це було у наших вишах донедавна.

Чого бажає студент?

ОПИТУВАННЯ. Серед студентів-аграріїв шукають охочих повернутися на село

Український клуб аграрного бізнесу в 2006 та в 2009 роках провів опитування серед понад 3 тис. студентів сільгоспвишів із приводу їхнього бачення власного місця в аграрній галузі. З'ясувалося, що третина респондентів обирали для себе аграрний профіль за рекомендацією батьків (графік №1). Щоправда, кількість тих, хто мотивує свій вибір бажанням працювати у

сільському господарстві, зростає, і тепер становить 28%. 13% не мають можливості вступити до іншого закладу.

29% опитаних не уявляють себе у сільському господарстві (у 2006 р. — 39%). Парадоксально, що 52% хотіли б мати власну справу на селі (графік №2), але, відповідаючи на питання «де б ви хотіли працювати», лише 25% відповіли «на селі», тоді як решта мріють про роботу у місті (графік №3).

АГРО

СВІТОВИЙ ДОСВІД

Гроші — в землю

ПРИКЛАД. Європейський Союз щороку витрачає близько 40 млрд євро на дотації виробникам сільськогосподарської продукції

Аграрії ЄС не на словах знають, що таке державна підтримка

Вадим СИВАК
для «Урядового кур'єра»

Попри досить посередні кліматичні умови, більшість країн ЄС є світовими лідерами з виробництва аграрної продукції і можуть похвалитися результатами, про які іншим державам залишається лише мріяти. Приміром, урожайність зернових у Нідерландах складає 82,2 ц/га, у Франції — 67,1 ц/га; цукрового буряку у Швейцарії — 842,4 ц/га, у Франції — 773,2 ц/га; картоплі у Нідерландах — 424,6 ц/га. Для порівняння, в Україні, чорноземі якої поза конкуренцією, ці показники щонайменше на 20-40% нижчі.

Старий Світ забезпечує більшість своїх потреб у харчах за рахунок внутрішнього виробництва і до того ж є чистим експортером основних сільськогосподарських культур. Вивіз пшениці з Європи, починаючи з 2000 р., щороку перевищує імпорт. У чому ж секрет такого аграрного прориву? Фахівці вважають, що великий відрив європейських виробників від решти забезпечується насамперед високим рівнем державної підтримки.

Європейський лобізм

Наразі субсидії виробникам надають у рамках програми Common Agricultural

Policy (Спільна аграрна політика — САП). Витрати на допомогу фермерам складають більше 40 млрд євро, тобто 45% спільного європейського бюджету, тоді як внесок аграріїв до валового внутрішнього продукту не перевищує 2%. При цьому 80% усіх видатків ідуть на дотації для підтримки цін на безбитковому для селян рівні. Тільки у Німеччині надання коштів фермерам із держбюджету становить більше 5 млрд євро.

Крім того, САП має низку механізмів для підтримки власного виробника. Зокрема, митні тарифи на деякі товари експорту, квоти для обмеження кількості імпорту з окремих країн, встановлення інтервенційної ціни на внутрішньому ринку (якщо вартість на продукцію на внутрішньому ринку ЄС падає нижче встановленого рівня, то державні структури купують ці товари, поки ціна не стабілізується), прямі субсидії фермерам (нині залежать від кількості землі під обробкою та від використання екологічно чистих методів вирощування культур), а також виробничі квоти (через постійний надлишок деяких культур ЄС вирішив встановити квоти на їхнє виробництво і штрафувати за невиконання умов). У майбутньому Європа хоче перейти на підтримку не самого виробництва чи усіх фермерів, а

екологічних методів роботи та підвищення біологічного різноманіття.

Система фінансування аграрного сектору у різних країнах ЄС має свою специфіку. Скажімо, у Німеччині, Бельгії, Данії, Франції створені спеціалізовані установи для кредитування фермерів. У Польщі з метою стабілізації ринку та захисту доходів селян держава проводить інтервенційні закупівлі сезонних надлишків сільгосппродукції та її продаж у період дефіциту. Цю функцію виконує Агентство аграрного ринку, що працює на ринках зерна, молочної продукції, м'яса, цукру, хмелю та продуктів переробки картоплі. Воно також встановлює субсидії на експорт товарів.

Податкове заохочення

У багатьох країнах передбачені податкові пільги для аграрних підприємств. Рівень стягнень для них, зокрема податок на прибуток, значно нижчий за подібні збори (може бути навіть менше 1%) в несільськогосподарських галузях. Кооперативи, що виробляють екологічно чисту продукцію, а в Німеччині ті, що працюють на альтернативних джерелах енергії, можуть взагалі звільнитися від оподаткування на кілька років.

Існують також програми зі страхування врожаю. Система компенсаційних платежів з державного бюджету страхує фермерів на випадок природних лих (повеней, епідемій та ін). Також передбачені видатки на підтримку тих селян, які працюють у регіонах із несприятливими погодними умовами.

Приміром, фермери Франції одержують субсидії на підвищення ефективності виробництва, поліпшення умов життя, під виведення орних земель із сільськогосподарського виробництва, на підтримку родючості земель, компенсаційні виплати за роботу в районах з поганими природними умовами.

Хто заплатить?

Хоча ця система досягає своєї головної мети — забезпечення потреби у харчах за рахунок власного виробництва, вона має приховане дно, на яке все частіше нарікають платники податків. Річ у тім, що існуючий механізм субсидій сформувався за рахунок політичних та соціальних факторів. У більшості країн ЄС є велика кількість дрібних фермерів, яким було б надто складно конкурувати за умов вільного ринку, але які є великим політичним важелем на виборах. Тому підтримка селян — це економічне і водночас політичне питання. Вона характеризується не тільки стимулюванням виробництва, а й рішенням соціальних завдань — підтримувати рівень доходів фермерів, розвивати сільську інфраструктуру та природоохоронні заходи.

«Результатом такої політики, окрім рентабельності сільського господарства, є висока ціна на товари, яку доводиться платити усім споживачам ЄС. Таким чином, фермери отримують субсидії, а звичайні громадяни платять двічі: коли купують недешеві продукти у супермаркетах та відраховують податки, лівова частка яких іде на виплату допомоги аграріям», — зазначає Андрій Ястреб, аналітик Phoenix Capital.

Світові апетити ростуть

МАЙБУТНЄ. Експерти Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (FAO) та Організації економічної співпраці та розвитку (OECD) склали прогноз щодо розвитку галузі до 2050 р.

1. Фаза низьких цін на сільгосппродукцію триватиме ще 2–3 роки. Коли економіка аграрного сектору почне відроджуватися, попит зростатиме насамперед у густонаселених країнах, що розвиваються. У 2050 р. у світі необхідно буде харчів на 70% більше, ніж у 2005.
2. Ціни на м'ясо, швидше за все, не будуть вищими, ніж у 1997–2006 рр. Крім того, очікується, що попит схилитиметься у бік дешевших сортів, приміром, м'яса птиці. У галузі виробництва м'яса птиці найбільші темпи зростання прогнозують у Бразилії, Китаї, Індії, Росії та Україні. Виробникам свинини та яловичини треба буде боротися з несприятливим співвідношенням високої вартості корму та низькими закупівельними цінами на їхню продукцію.
3. Ціни на молоко у найближчі роки хоча й піднімуться, але навряд чи набагато перевищать рівень 1997–2006 рр.
4. Протягом наступних 10 років прогнозується обумовлене інфляцією підвищення цін на зернові та насіння олійних культур на 10% у порівнянні з 2007–2008 рр. Ще дорожчою буде олія: експерти очікують 30% цінової динаміки. На фуражне зерно підвищення буде незначним.
5. В основу всіх прогнозів закладена ціна на нафту на рівні 60–70 дол./барель. Якщо вона не зміниться, то використання біогенного палива буде обмежуватися лише нормами законодавства.
6. Земельних резервів достатньо. Зараз використовують лише 1,4 млрд га, але до них можуть додатися за певних обставин ще 1,6 млрд га. Більше половини цих земель в Африці та Південній Америці. Їхнє освоєння потребує значних витрат та часу.

Україна — одна з держав, яка зможе нагодувати Африку

Агрохолдинги замість колгоспів

ФЕРМЕРСТВО. Україна взяла курс на створення великих агрохолдингів. Сусідня Росія пішла тим же шляхом. Експерти називають такий вибір історично обумовленим: на базі колишніх колгоспів та радгоспів ця форма ведення бізнесу була найбільш прийнятною. Але яка тенденція у світі?

У більшості аграрних країн домінують так звані сімейні ферми. Насамперед це стосується Західної Європи, але й США, які нібито виступають на боці представників великого товарного виробництва, все одно розвивають аграрну галузь здебільшого силами сімейних ферм. За визначенням Міністерства сільського

господарства США, під «сімейною фермою» мається на увазі бізнес-одниця, де немає найманого топ-менеджера, а власність розподілена між членами родини. Навіть якщо два сусідні фермери разом керують господарством як партнери по бізнесу, то це вже не сімейна ферма. Утім навіть за такого жорсткого визначення 85% валового виробництва сільгосппродукції припадає саме на сімейні ферми.

Масштаби таких господарств і частка найманої праці у них дедалі збільшується. Типова сучасна ферма у США чи в Канаді — це 1–2 тис. га угідь, хоча ще 10 років тому це було лише 0,5–1 тис. га.

Система субсидій в Європі зміниться

РЕФОРМА. В аграрно-політичному плані Європу можна вважати єдиним простором. Якщо промислову діяльність кожна країна Євросоюзу визначає зазвичай самостійно, то аграрна — вже з 1962 р. є спільною. Зараз вона перебуває саме у фазі переорієнтації. На 2013 р. запланована аграрно-політична реформа, яка вперше стосуватиметься усіх 27 держав ЄС. У чому суть цих нововведень?

До цього часу діятиме система двоступеневого аграрного субсиду-

вання. Перший рівень — це незалежна від виробленої продукції пряма дотація на господарство. Власне це компенсація за те, що ціни на агротовари не стабільні. Другий рівень цієї системи — це субсидії на вирішення екологічних, економічних та суспільних завдань аграріями.

Виробники, які хочуть отримувати допомогу від держави, погоджуються виконувати значну кількість різноманітних вказівок щодо захисту природи та тварин, а також із забезпечення продовольчої безпеки.

Великим підприємствам прямі дотації зменшуються — починаючи з 300 тис. євро на господарство нараховується 4% скорочення.

Зараз обговорюється, як удосконалити цю систему субсидій, щоб зробити її більш справедливою і фінансово реалістичною. Новий аграрний комісар Євросоюзу Дачан Чо-лош вже неодноразово заявляв, що реформа буде обов'язково, і після змін можна очікувати ще більшого заохочення аграріїв до виконання екологічних і соціальних програм.